

Udvari Kerstin: Előszó Michael Galuske „Szociális munka módszerei” című könyvéhez

Amikor az olvasni szerető szociális munkás olvasó meglátja ezt a könyvet a könyvesboltok polcain, vagy rátalál az interneten, biztosan felcsillan a szeme, hogy végre egy újabb művel bővül az igen szűkös szakirodalmi repertoár. De egyben némi csalódás is megfogalmazódhat benne: „új” külföldi szakirodalom, hiszen e könyv 15 éves, és Németországban jelent meg 1998-ban.

„A 21. században, a rohamos technikai fejlődés korában, erre az idejétmúlt könyvre kellett költeni a szakma számára mindig szűkösen rendelkezésre álló forrásokat? Nem kellett volna ezt hasznosabban, a modern kor kihívásaira eligazodást nyújtó, aktuálisabb szakirodalomra fordítani?” – teheti fel jogosan a kérdést a kolléga.

Kérdésére egyértelmű válaszom, hogy igen, erre a könyvre kellett költeni a pénzt! E munka ugyanis a szociális munka 20. századi történetét mutatja be a módszerek/módszertan felől közelítve. Hiszem és vallom – ahogy ezt a segítő munka során is mindig szem előtt tartjuk –, hogy jelenünk és jövőnk csak a múltunk ismeretében érthető és határozható meg. De a megkésett megjelenést azzal is alá lehet támasztani, hogy e könyv kiállta az idő próbáját, hiszen a legtöbb német szociálismunkás-képzés alaptankönyve lett. Hiánypótló, hiszen a szociális munka szakirodalmában kevés olyan mű van, amely ily módon rendszerezve mutatja be a módszereket, azok elméleti beágyazottságát, így adva egy teljes képet a szociális munka – főleg a 20. század második felében történt – fejlődéséről. Különösen nagy úrt tölt be Magyarországon, mert a lassan nagykorúvá váló szociális munka újjáéledése és fejlődése során külföldről importálta elméletét (elsősorban angolszász nyelvterületről) és gyakorlatát (elsősorban német nyelvterületről). De sajátos volt ez az importfolyamat, mert mintha vámként – főleg a gyakorlat oldalán – Hegyeshalomnál sok minden lemaradt volna, aminek eredményeként felemás módon történt az adaptáció. Hol az elmélet nem illeszkedett a magyarországi társadalmi környezetbe, hol a gyakorlat – elmélet híján – esetlegesen valósult meg. Mindennek a lenyomata és eredménye látható és tükröződik a szakma jelen helyzetében. Reményeim szerint e könyv hozzá fog járulni a magyar szociális munka önmeghatározásához, szakmai presztízsének felépítéséhez és ezen keresztül társadalmi elfogadásához.

De ezen előszó megírására nemcsak azért vállalkoztam, hogy kedvet teremtsék a könyv elolvasásához, hanem azért is, mert magyarázatra szorul a könyv fogalomhasználata. Német nyelvterületen ugyanis a szociális munka és szociálpedagógia fogalmát szinonim fogalomként használják, és a fordítás során szöveghűen követtem a szerző fogalomhasználatát. Ez zavaró lehet a magyar olvasó számára, hiszen ma Magyarországon a szociális munka és a szociálpedagógia eltéréseit hangsúlyozzuk, ami nemcsak elméleti, de gyakorlati szinten is tetten érhető a mindennapi szakmai hétköznapiakban. Éppen ezért tartom fontosnak, hogy a hazai szakma ismerje meg ezen eltérések/azonosságok németországi történetét, hogy mihamarabb eljuthassunk az eltérések helyett az azonosságok megtalálásához.

Németországban a szociális munka és a szociálpedagógia kialakulása eltérő hagyományokra vezethető vissza. A szociális munka megjelenése a női emancipációs mozgalomhoz kötődik, amikor főleg középosztálybeli nők, erkölcsi kötelezettség által vezérelve („soziale

Mütterlichkeit” – Alice Salomon) fordultak a szegények segítése felé. E laikus segítők képzése a felsőoktatási rendszertől független, az ún. nőfőiskolákon történt és a 20. század első felében fokozatosan vált szakszerű segítői tevékenységgé. A szociálpedagógia kialakulása ezzel szemben Wilhelm Dilthey által kezdeményezett „vándormadár”-mozgalomhoz nyúlik vissza. A vándormadarak kis csoportok voltak a 19. század végén, 20. század elején, akik az életterhelten, zsúfolt nagyvárosokból többnapos kirándulásokat, táborozásokat szerveztek. Ennek során kísérleteztek ki, tanulták meg az új (ipari) társadalomhoz szükséges demokratikus együttműködés, önszerveződés elemeit, technikáit. A kor erkölcsi normái miatt nők nem vehettek részt az ilyen kirándulásokon/táborozásokon, ezért e csoportok tagjai főleg férfiak voltak. Sokan közülük – amikor érettségi után felmerült a pályaválasztás kérdése – a program kezdeményezőjének nyomdokaiba lépve a felsőoktatás pedagógia szakán folytatták tanulmányaikat. A diplomaszerezést követően a mozgalomban szerzett tapasztalataikat a hátrányos, szegény helyzetben lévő fiatalok érdekében kamatoztatták. Ők lettek a szociálpedagógusok. E két gyökérből eredően a szociális munka és a szociálpedagógia Németországban önálló szakmákká váltak.

E történetből kitűnik, hogy a szociálpedagógusok képzése a felsőoktatás rendszerén belül a pedagógia szakokon történt, s így alárendelődött a pedagógia tudományának. A nőiskolák pedig azért harcolhattak, hogy képzéseiket elismerjék és integrálják a felsőoktatás rendszerébe. Ez a folyamat végül a 60-as évek felsőoktatási reformjának keretén belül vezetett eredményre, amikor ezeket az intézményeket szakfőiskolákként ismerték el. Ennek alapján megállapítható, hogy míg a szociálpedagógia felülről, elméleti oldalról, addig a szociális munka a gyakorlat oldaláról járult hozzá a szakma kialakulásához és fejlődéséhez. Így érthetővé válik, hogy az elméleti publikációkban, tanulmányokban sokkal gyakrabban olvashatjuk a szociálpedagógia fogalmát, mint a szociális munkáét.

Természetesen nem volt harcoktól, vitáktól mentes ez az időszak, hisz a két irány – a jelenlegi magyarországi helyzethez hasonlóan – folyamatosan rivalizált egymással. Külön érdekessége, hogy a II. világháború után, amikor a német gyakorlatban és képzésben is elterjed az angolszász szociálismunka-irodalom, átvették az ott használatos szociálismunka-fogalmat. Ez még inkább nehezítette a megértést és a közelítést. A vita a hetvenes évek végén/nyolcvanas évek elején ért fordulóponthoz, a helyi önkormányzatok szövetségének kritikája hatására. A szociális szakembereket elsősorban foglalkoztató önkormányzatok úgy ítélték meg, hogy a szakfőiskolákon végzett szociális munkások helyi szinten nem a problémák megoldásán fáradoznak, hanem sokkal inkább maguk teremtik a problémákat. Ennek oka az volt, hogy a hetvenes években a szociális munka társadalomkritikus megközelítése és módszertani kritikája elsősorban a főiskolai képzésekben csapódott le. Az önkormányzatok a szociálpedagógusokról sem voltak jobb véleményen. „Az egyetemeken képzett diplomás pedagógusoknak a szociális foglalkozások gyakorlatáról alig vagy semmilyen elképzelésük nincs, így számukra a helyi kommunális foglalkoztatási lehetőséget nem tudják biztosítani.”¹ Ennek hatására a felsőoktatási képzőintézmények létrehoztak egy bizottságot, amelynek az volt a feladata, hogy a többoldalú felsőoktatási reform keretében javaslatokat dolgozzon ki a képzésekre. A bizottság 1984-ben, majd 1988-ban tette le javaslatait, amelyben kitért a szociális munka és szociálpedagógia eltéréseire és azonosságaira. Egyrészt megállapította,

---

¹ Ernst Engelke (2002): Theorie der Sozialen Arbeit. Lambertus, 324.

hogy a németországi fejlődéshez hasonlóan kialakult az angolszász nyelvterületen is a szociális munka és szociálpedagógia gyakorlata, és az erre épülő szociális tudomány és kutatás. Ezen túlmenően javasolta a főiskolai szintű, tudományos alapokon nyugvó, egységes gyakorlatra felkészítő szociális munkás/szociálpedagógus képzés kialakítását. Az egyetemi szintű képzéseknél a szociálismunkás- és szociálpedagógus-képzések céljuktól tekintve azonosak, de a gyakorlati megvalósításban intézményspecifikus eltérések tapasztalhatók, amelyeket meg kell tartani.²

Ennek eredményeként a 90-es évektől már szinonim fogalomként használják a német nyelvterületen a szociális munka és a szociálpedagógia fogalmát; az egységesség megjelenítése érdekében a szociálmunka (Thiersch) fogalmának használatát javasolják. Egyetértés mutatkozik abban, hogy mind a szociális munkások, mind a szociálpedagógusok a szociális problémákkal foglalkoznak, az eltérés legfeljebb az életkori megoszlásban mutatható ki. A szociálpedagógusok munkaterületei jellemzően a gyermekekre és fiatalokra terjednek ki, míg a szociális munkások a felnőttek, idősek nehézségeivel foglalkoznak, de természetesen ez nem jelent kizárólagosságot egyik szakirány esetében sem. Az ezzel kapcsolatos viták kapcsán a szakma egyik radikális képviselője így fogalmazott:

„A szociális munka és szociálpedagógia alapvetően deficitekkel foglalkoznak. A mai tendencia szerint, azt a feladatot, amely nem vezethető le a deficitből, mint iskola-előkészítő és szabadidő-pedagógia, nem a szociálpedagógia szakterületének tekintik, hanem a pedagógia egy ágának. A vita, amit évek óta folytatnak a szociális munka szociálpedagógiához viszonyítottan történő fogalom meghatározásáról és a lexikális tisztázatlanságokról, inkább a szerzők tartalmi dezorientációjának szimptomája. Annak a szerzőnek, aki tisztában van a szociális nyomorral és annak társadalmi meghatározottságával, és ennek következtében a SASP (Szociális Munka Szociálpedagógia) feladatával, nem okoznak fejtörést e fogalmak.”³ (Khella 1978: 15–16)

E rövid történeti összefoglalóból látható, hogy a német nyelvterületen miért is használják a szociális munka és szociálpedagógia fogalmát egymás szinonimájaként. Tudom, hogy a magyar olvasó számára ez sokszor zavaró lehet, mint például a szociálmunka-csoportokkal foglalkozó résznél. Magyarországon ez az elmélet elsősorban az angolszász iskolából került át a szakmai köztudatba, így itthon ennek pszichológiai aspektusai kaptak nagyobb hangsúlyt. Így például a szociális munkások számára kifejezetten zavaró az a megfogalmazás, hogy „a csoport a nevelés helye és terepe”, hiszen sokkal inkább a viselkedésváltozásban gondolkodunk, mert alapelvnek tekintjük, hogy a szociális munkás nem nevel. Ugyanígy zavaró – éppen ennél a résznél –, hogy csoportpedagógusról írnak, miközben a szociális munka ezzel nem azonosul. De ha a fent bemutatott történetre gondolunk, azonnal érthetővé válnak ezek a megfogalmazások. Megvallom, az első fordításnál automatikusan mindent szociális munkaként fordítottam, hiszen – szociális munkásként – számomra így volt érthető és elfogadható a szöveg. Aztán mégis a szöveghűség mellett döntöttem, mert hiszen ez egy német szerző műve, és így ez a német szociális munka történetének lenyomata. Aztán sokszor

---

² Uo., 325.

³ Karam Khella (1978): Theorie und Praxis der Sozialarbeit und Sozialpädagogik, Band 2. Theorie und Praxis Verlag, 15–16.

úgy éreztem, hogy lábjegyzetek sorával kellene kiegészítenem a szöveget, hogy a magyar olvasó számára érthetőbbé tegyek egyes mondatokat, vagy rámutassak az adott rész magyar vonatkozásaira. De végül erről is letehettem, hiszen akkor ez egy egészen más könyv lenne. Ezért – bár szakemberként végeztem a fordítást – szigorúan a szövegűsége szorítkoztam. Ugyanis fontosnak tartom, hogy most egy új korszak küszöbén, ahol a határok átjárhatósága már nemcsak fizikai valóság, hanem a technológiai fejlődés eredményeként nap mint nap megvalósul, értsük mit értenek külföldi partnereink egy-egy fogalom alatt, milyen gyökerei vannak ezeknek. S ezzel a tudással gazdagodva már sokkal nagyobb az esélye annak, hogy ezen új gondolatokat megfelelőbben tudjuk adaptálni a hazai szociális munka gyakorlatában. Galuske könyvében úgy fogalmaz, hogy a módszertan térképét vázolja fel az olvasó számára. Véleményem szerint a magyar olvasó számára ez egyben egy puzzle-kép kirakását is jelenti, hiszen sok részelem már ismert a szakmai köztudatban, de e könyv segítségével a teljes kép kirajzolódhat előttünk. E bevezető végén szeretnék fordítóként egy személyes megjegyzést tenni: közel húszéves szakmai gyakorlat után került a kezembe e könyv, s megvallom, ennek köszönhetően vált számomra világossá és érthetővé, hogy mi is a szociális munka. Remélem, a kedves olvasó is így teszi le ezt a könyvet, s egyet fog érteni velem a bevezetőben megfogalmazott véleményemmel, hogy: igen, ez a könyv gazdagítja a magyar szociális munka szakirodalmát.

A könyv elérhető itt: <https://harmattan.hu/konyvek/a-szocialis-munka-modszerei/>